

## IV. Пам'ятки історії науки, освіти і культури

*м. Київ*

**IV.1. Садиба кін. 18 — 19 ст., в якій проживали родини Вігелів, Іпсіланті, відомі діячі культури, містилася живописна школа Києво-Печерської лаври (іст.).** Вул. І. Мазепи, 6, 6-б. Являє собою замкнений двір, забудований по периметру житловими і господарськими спорудами. Головний будинок (№ 6) розташований на червоній лінії забудови вулиці, два бічні флігелі (№ 6 і 6-б), один з яких з'єднаний вставкою з фасадним будинком, витягнені вглиб по межі ділянки у бік вул. Аїстова, торцями звернені до вулиці. На плані Києво-Печерської фортеці 1783 на цьому місці зафіксована забудована ділянка: одноповерховий будинок вздовж вулиці і господарські будівлі на подвір'ї. Першим з відомих власників садиби був обер-комендант Києво-Печерської фортеці П. Вігель, який, отримавши цю посаду, переїхав з родиною у Київ в 1788 і бл. 10 років мешкав у комендантському будинку на території фортеці. 1797 він обрав цю ділянку для побудови власного дому, на якій у 1798–99 було знесено попередню забудову і зведено особняк у стилі класицизму, в проектуванні якого, ймовірно брав участь сам власник. 1801, отримавши посаду цивільного губернатора Пензенської губ., П. Вігель виїхав з Києва, родина залишила місто 1802. У червні 1806 садибу придбав полковник О. Будлянський. В липні 1808 він продав її князю К. Іпсіланті, по смерті якого маєтність перейшла у власність його дружини. За купчою від 27 січня 1834, Є. Іпсіланті продала садибу Києво-Печерській лаврі, яка володіла нею до 1924 і здавала в оренду.

1799–1800 у головному будинку (№ 6) проживав Вігель Пилип Пилипович (1786–1856) — мемуарист, колекціонер (збірку гравірованих портретів — бл. 3140 і 800 малюнків

подарував 1853 бібліотеці Московського університету), бессарабський віце-губернатор (1823–26), керч-еникальський градоначальник (1826–29), директор Департаменту іноземних сповідань (1829–40). Отримав домашню освіту, 1800 переїхав до Москви, де розпочав службу у Московському архіві колегії іноземних справ.

1808–16 у головному будинку (№ 6) мешкав з родиною власник садиби Іпсіланті Костянтин Олександрович (1760–1816) — дипломат, політичний діяч, великий драгоман Порти (1796–99), господар Молдови (1799–1801), Валахії (1802–06), господар Молдови і Валахії (1807), прихильник інтересів Російської імперії на Балканах, які був змушений залишити у серпні 1807. Поселивши К. Іпсіланті в Києві, російський уряд обмежив його у свободі пересування. Князь, його сини та оточення перебували під негласним поліцейським наглядом. За спогадами сучасників, він був людиною високоосвіченою, знав багато європейських, східних і древніх мов, сам навчав своїх дітей математиці, історії, географії. 1808–09 перебував у Москві, 1814–16 — у Санкт-Петербурзі, по поверненні з якого нагло помер. Був похований після відспівування у соборі Святої Софії в Георгіївській церкві (не збереглася). Дружина — Іпсіланті (уроджена Вакареско) Єлизавета Костянтинівна (1770–1866). У 1821 виїхала з Києва, будинок здавала в найм. Дочка Катерина (1792–1835) стала дружиною бессарабського цивільного губернатора в 1817–27 К. Катаказі. В їхньому кишинівському домі бували поет О. Пушкін, декабрист М. Орлов та інші відомі діячі того часу. Дочка Марія — фрейліна (з 1816), дружина молдовського боярина А. Скіну. Дочка Олена (1788–1837) була дружиною бессарабського цивільного губернатора О. Негрі.

Син Олександр (1792–1828) — військовий, політичний діяч. Отримавши домашню освіту, 1808 поступив корнетом у

Кавалергардський полк. Учасник війни з наполеонівською Францією в 1812–14, з 1817 — генерал-майор російської армії. 1820 очолив таємне товариство «Філікі Етерія», яке ставило за мету звільнення Греції від османського ярма збройним шляхом, у 1821 — учасник Грецької революції. У липні 1820 гостював у матері в цьому будинку.

Син Дмитрій (1793–1832) — військовий, штаб-ротмістр лейб-гвардійського гусарського полку (1815–21), ад'ютант М. Раєвського-старшого. Учасник Грецької революції, з 1822 — голова законодавчого корпусу грецького національного зібрання, 1828 — головнокомандувач військ Східної Греції.

Син Георгій (1795–1846) — військовий, штаб-ротмістр кавалергардського полку, учасник Грецької революції. Син Микола (1796–1833) — військовий, ад'ютант М. Раєвського-старшого, учасник Грецької революції.

1834 домоволодіння придбала Києо-Печерська лавра, яка відразу за контрактом від 1 лютого 1834 віддала його в оренду на три роки А. Фроміот-Залеській для пансіону шляхетних дівчат. 1839–59 садибу орендувала Київська комісаріатська комісія під речові склади. У подальшому будівлі садиби здавалися в оренду під житло.

З 1867 до липня 1874 у шести кімнатах на другому поверсі головного будинку (№ 6) містилася живописна (іконописна) школа Києво-Печерської лаври. Три кімнати було відведено для занять, дві — для житла вчителю, одна — для проживання учнів, передня — для охоронця школи.

У цей період у школі навчалось понад 20 учнів, частина з яких була на повному монастирському пансіоні, інші тільки приходили на заняття. Вони проводилися взимку впродовж шести годин, влітку — вісім годин. За описом, школа мала 16 малювальних столів, понад 50 гіпсових фігур, 337 картин, акварелей, малюнків, літографій та інших творів, у т. ч. виконаних відомими художниками.

У січні 1866 — січні 1868 керував школою і навчав малюванню Рокачевський Опанас Юхимович (1830–1901) — живописець, акад. Санкт-Петербурзької Імператорської АМ (з 1860). Склав першу програму живописної школи, метою якої було визначено надавати художньо-іконописну освіту і готувати здібних учнів до вступу у вищі навчальні художні заклади. На першому етапі навчали рисунку, на другому — живопису. Повний курс складав шість років, обов'язковий — три роки, після чого видавалося свідоцтво про закінчення лаврської іконописної школи. Залишив посаду внаслідок конфлікту з начальником друкарні. Проживав у правому флігелі до поч. 1870-х рр.

1868–70 керівником школи і учителем малювання був Сорокін Павло Семенович (1839–86) — живописець, графік, вихованець Санкт-Петербурзької Імператорської АМ. Пізніше викладав у Московській школі живопису, скульптури і зодчества.

Після звільнення П. Сорокіна Духовний собор Лаври вирішив не наймати професійних художників через великі витрати на утримання навчального закладу.

З вересня 1871 до квітня 1872 малювання викладав П. Дедюхін, вихованець Санкт-Петербурзької Імператорської АМ, вчитель Брацлавського міського училища.

У 1871 наглядачем та наставником був ієродиякон Аліпій (Бубликов; бл. 1838–1907) — художник, вихованець лаврської іконописної школи (закінчив 1860), який доклав у свій час багато зусиль для її організації, завідувач позолотної майстерні лаври (1868–85). Він подарував школі копії картин, написаних ним особисто та іншими художниками.

У жовтні 1871–1883 школу очолював ієромонах Альвіан — керівник лаврської іконописної майстерні.

У березні 1871–73 учнем школи був Катурич Іоанн Савич (1842–?) — уродженець королівства Далматія (тепер Юго-

славія), якого направили вчитися іконопису для потреб Свято-Георгіївського монастиря (м. Рисань).

1881–83 у будинку № 6 проживав Прахов Адріан Вікторович (1846–1916) — мистецтвознавець, художній критик, археолог, професор Санкт-Петербурзької Імператорської АМ (з 1880), Санкт-Петербурзького і Київського університетів. У ці роки досліджував розписи Кирилівської церкви, відкрив у ній фрески 12 ст. 1883 у нього гостював художник І. Репін.

1897 на другому поверсі правого флігеля жив московський художник Фартусов Віктор Дормидонтович, який пізніше брав участь у розпису будинку митрополита в Києво-Печерській лаврі, виготовив надгробок митрополита Іоаннікія у церкві Здвиження Чесного Хреста Господнього в Лаврі.

Тепер у будинку № 6 — Посольства Великої Британії, Республіки Білорусь, Республіки Молдова, Фундація ім. О. Ольжича, у напівпідвалі — ресторан «Ханой»; у будинку № 6-б — Консульський відділ Посольства Латвійської Республіки в Україні.

### Джерела та література:

ДАК, ф. 1, оп. 2, спр. 980; ф. 16, оп. 465, спр. 30; ф. 19, оп. 1, спр. 2247; ф. 108, оп. 3, спр. 83; ДАКО, ф. Р-III, оп. 1, спр. 620; Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, фонди, Пл. — 757–768; РДВІА, ф. 418, спр. 659; ЦДІА України в Києві, ф. 128, оп. 1 благ., спр. 3464; оп. 1 заг., спр. 1780, 1819, 1830, 1847, 2486, 2308, 2430, 2613, 2667, 2669, 2971–2974, 3039, 3093, 3095, 3098, 3100, 3112, 3114, 3116, 3125, 3137, 3141, 3143, 3144, 3152–3158, 3162, 3166, 3169, 3172, 3173, 3178, 3179, 3182, 3262; оп. 1 тип., спр. 573, 899; оп. 2 заг., спр. 130, 494; ф. 484, оп. 3, спр. 20; ф. 486, оп. 1, спр. 5675; ф. 533, оп. 5, спр. 620; Вигель Ф. Ф. Записки. —

М., 1891. — Т. 1; Гервинус Г. История XIX вв. — Т. 5. Восстание и возрождение Греции. — СПб., 1868; Лопухіна О. В. Живописна школа Києво-Печерської лаври другої половини XIX — початку XX століття. Художня освіта і виховання // Лаврський альманах. Києво-Печерська лавра в контексті української історії та культури: Зб. наук. праць: Вип. 5. — К., 2001; Мискевка В. Князь Константин Ипсиланти // Подвижники й меценати: Грецькі підприємці та громадські діячі в Україні XVII–XIX ст. Історико-біографічні нариси / Під ред. В. Смолія. — К., 2001; Прахов Н. А. Страницы прошлого. — К., 1958; Хроника киевской общественной жизни по дневнику митрополита Серапиона (1804–1824 гг.) // Киевская старина. — 1884. — Т. IX; Щербина В. Спомин у Києві про рід Іпсіланті // Київ та його околиця в історії і пам'ятках. — К., 1926.

*Сергій Білокінь,  
Марія Кадомська,  
Людмила Рилкова.*

**IV.2. Готель Гладинюка Г. П. 2-ї пол. 19 ст., в якому проживав Грушевський М. С., діяла літературно-мистецька група «Гроно», у кореспондентському пункті газети «Комсомольская правда» працював Гайдар А. П. (іст.). Вул. Б. Хмельницького, 8. На розі вул. Пушкінської, на червоних лініях забудови вулиць. Триповерховий, цегляний.**

Замовник будівництва і власник домоволодіння Г. Гладинюк — відомий київський підприємець і добродійник. Походив із кріпосних селян, але зумів розбагатіти, став купцем 1-ї гільдії. Помер 1911. Згідно з заповітом, його нерухомість належало використати на матеріальне забезпечення заснованих ним добродійних закладів.

У цьому будинку влаштував готель, який містився на двох верхніх поверхах. На першому поверсі були ресторан і торгові приміщення. Заклад Г. Гладинюка належав до чотирьох кращих готелів Києва. У ньому зупинялися зазвичай поміщики, цукрозаводчики та провінційні чиновники. З огляду на його сусідство з Театром Бергоньє (тепер Національний академічний театр російської драми ім. Лесі Українки) тут проживали й відомі актори. Зокрема, у серпні 1896 — російська драматична актриса Г. Федотова, яка тоді гастролувала в Києві.

До липня 1908 (часу придбання у Києві садиби на вул. Паньківській, 9) у цьому готелі після закінчення магістерського курсу Університету св. Володимира та переїзду до Львова (1894) неодноразово зупинявся Грушевський Михайло Сергійович (1866–1934) — історик, літературознавець, письменник, публіцист, громадський і державний діяч; голова Української Центральної Ради (1917–18), акад. ВУАН (з 1923) та АН СРСР (з 1929), голова Історичної секції ВУАН (1924–31).

У ці роки — професор кафедри історії України Львівського університету (1894–1914), дійсний член, голова (1897–1913) Наукового товариства ім. Шевченка у Львові,

Українського наукового товариства у Києві (1907–18). Редактор «Записок Наукового товариства імені Шевченка» (1895–1913), «Записок Українського наукового товариства у Києві» (1908–14), «Літературно-наукового вістника» (1898–1912). Організатор наукової та видавничої справи в Україні. Засновник власної наукової школи, початок якої покладено у Львові, традиції продовжено у Києві. Автор понад 2 тис. праць, серед яких фундаментальні «Історія України-Руси» (в 10 т.; 1898–1936) та «Історія української літератури» (в 6 т.; 1923–26, 1995), популярних книг, підручників, художніх творів.

Візити до Києва особливо тривалими стали в 1906–08 і були пов'язані з науковими, видавничими, громадськими справами — організаційними заходами з перенесення до Києва редакції «Літературно-наукового вістника», розбудовою Українського наукового товариства у Києві та його видань, засіданнями товариства, тісною співпрацею зі щоденною українською газетою «Рада», поданням своєї кандидатури на посаду професора Університету св. Володимира, заснуванням у Києві Товариства підмоги українській літературі, науці і штуці, виданням власних творів, зустрічами з рідними (з 1905 у Києві мешкала мати, сестра, небожі), друзями, українськими меценатами В. Леонтовичем, В. Смиренком, Є. Чикаленком та ін. Про свій побут в готелі М. Грушевський згадує у щоденнику за 1904–10. Збережені джерела однозначно засвідчують про його проживання тут у 1905, серпні, вересні, грудні 1906, вересні 1907. Одним із улюблених номерів був «великий і дорогий» № 46, зупинявся історик і в № 44.

У радянський час будинок використовувався для розміщення різних закладів. У серпні 1920 тут було відкрито «Сільбуд» (селянський будинок) — готель для селян, поєднаний з культурно-просвітницьким центром. До його складу



входили: музей, бібліотека, лекційна зала, зразкові майстерні та медпункт. Стіни зал, коридорів та сходів було розписано живописом на сюжети сільського життя. Виконавці — група київських художників на чолі з М. Бурачком (розписи не збереглися).

1919–25 (з перервами) у будинку містилася редакція щоденної газети «Більшовик» — органу Київського губкому КП(б)У. 1925 злилася з газетою «Пролетарская правда». У газеті публікували твори письменники М. Бажан, Г. Косинка, О. Корнейчук, І. Ле, Гео Шкурупій, Ю. Яновський та ін. Навколо редакції об'єдналися молоді письменники і художники, які утворили літературно-мистецьку групу «Гроно», що діяла 1920–21. До неї входили письменники Д. Загул, Г. Косинка, М. Любченко (Кость Котко), Ю. Меженко, В. Поліщук, М. Терещенко, П. Филипович, Г. Шкурупій, художники М. Бурачек, В. Левандовський, Г. Нарбут, А. Петрицький та ін. Серед них були як представники авангарду, так і «неокласики». Вони декларували свою головну ідею, як «мистецтво для людей, для життя», мистецький метод, як щось середнє між імпресіонізмом і футуризмом, відмежовуючись від пролеткультівців. У цьому будинку відбувалися збори членів об'єднання, літературно-мистецькі вечори. У листопаді 1920 воно випустило збірник «Гроно», в якому опублікувало своє «Credo» і твори учасників. Розбіжності в ідейно-естетичних пошуках призвели до розпаду групи.

1932–39 у будинку містилася редакція щоденної вечірньої газети «Більшовик» — органу Київського горкому КП(б)У і Київської міськради. 1939 влилась у газету «Пролетарська правда».

У 1930–40-х рр. в будинку містилася Республіканська рада профспілок (Укрпрофрада).

1941, під час оборони Києва від німецьких агресорів, тут містився кореспондентський пункт газети «Комсомольская

правда». З липня до серпня 1941 з цим пунктом співпрацював як військовий кореспондент Гайдар Аркадій Петрович (справж. прізвище — Голіков; 1904–41) — дитячий письменник, автор широковідомих повісті «Тимур та його команда» та оповідання «Чук і Гек». Регулярно публікував у газеті свої нариси, присвячені обороні Києва: «Діти і війна», «Біля переправи» та ін. Після здачі Києва воював у партизанському загоні, загинув у бою біля Канева.

Тепер перший поверх займають установи і торгові заклади.

### Джерела та література:

ЦДІАК України в Києві, ф. 295, оп. 1, спр. 64; ф. 1235, оп. 1, спр. 25, 287; Більшовик. — 1920. — 1 вересня; Киевское слово. — 1896. — 22 августа; Київ. Провідник / За ред. Ф. Ернста. — К., 1930; Ковалинський В. В. Меценаты Киева. — К., 1995; Літературознавчий словник-довідник. — К., 1997; Лясковський В. Всегда с Гайдаром. — Одесса, 1977; Практический иллюстрированный путеводитель по Киеву. — К., 1901.

*Михайло Кальницький,  
Ніна Коваленко  
Світлана Панькова.*

**IV.3. Друга чоловіча гімназія 2-ї пол. 19 ст., в якій працювали і навчалися відомі діячі науки і культури, громадсько-політичного і державного життя, містилися генеральне секретарство продовольчих справ, Міністерство продовольства, Міська управа Києва (іст.).** Бульв. Т. Шевченка, 18. На червоній лінії забудови бульвару. Споруджено в кілька етапів спеціально для Другої гімназії за проектом арх. П. Шлейфера. Будівля чотириповерхова, цегляна, тинькована.

1856–1920 у цьому будинку містилася Друга чоловіча гімназія, відкрита 8 січня 1836. Первісно функціонувала у найманих приміщеннях: будинку генерала Гербеля напроти сучасного Маріїнського парку, з 1837 — в будинку Кисилевського на розі вулиць Хрещатика і сучасної Лютеранської (обидва не збереглися), з 1850 — у власному будинку на сучасному бульв. Т. Шевченка, 14, з 1851 — у будинку Козлова на розі бульв. Т. Шевченка і вул. Володимирської (не зберігся). За вказаними адресами в навчальному закладі працювали правознавець, професор Київського університету С. Богородський — директор гімназії 1839–48; економіст І. Вернадський — викладав у 1842–43; археограф, письменник М. Рігельман — директор гімназії 1850–54, історик, засновник і редактор-видавець газети «Киевлянин» В. Шульгін — викладач історії в 1842–49 та ін.

1 серпня 1856 Другу гімназію переведено у цей будинок. Навчальний заклад був розрахований на 200 вихованців. Станом на 1896 тут навчалось 738 учнів. Почесними попечителями гімназії були відомі підприємці і меценати Ф. Терещенко (1881–93), М. Шестаков (з 1896).

У цьому приміщенні в гімназії працювали відомі діячі науки і культури, громадсько-політичні, державні та церковні діячі.

Драгоманов Михайло Петрович (1841–95) — письменник, філософ, історик, етнограф, літературознавець, громадсько-політичний діяч, професор Софійського університету (з 1889). Викладав географію 1863–65.

Житецький Павло Гнатович (1836–1911) — мовознавець, літературознавець, громадський і освітній діяч, чл.-кор. Імператорської Санкт-Петербурзької АН (з 1898). Викладав російську мову і словесність 1869–76.

Лебединцев Петро Гаврилович (1820–96) — церковний та культурний діяч, краєзнавець; кафедральний протоієрей собору Святої Софії в Києві (з 1868). Працював законо-вчителем 1860–68.

Науменко Володимир Павлович (1852–1919) — мовознавець, шевченкознавець, краєзнавець, педагог, громадсько-політичний діяч; засновник і директор приватної гімназії в Києві (1905–14), головний редактор і видавець журналу «Киевская старина» (1893–1906), міністр освіти Української Держави (1918). Навчався у гімназії 1861–68, викладав російську мову і словесність 1873–1903.

Сошенко Іван Максимович (1807–76) — художник-живописець, який під час навчання в Імператорській АМ сприяв викупові Т. Шевченка з кріпацтва (1835). Викладав каліграфію і малювання з 1856.

Чалий Михайло Корнійович (1816–1907) — літературознавець, журналіст, педагог, громадський діяч, автор першої в українському літературознавстві праці, присвяченій біографії та творчій спадщині Т. Шевченка, з яким був особисто знайомий з 1859. Працював учителем словесності, інспектором гімназії в 1852–61, 1859–60 брав участь у створенні недільної школи при ній. 1861 — один з організаторів похорону Т. Шевченка в Україні, за що був звільнений з навчального закладу і відправлений у Білу Церкву директором гімназії.

У різний час у гімназії також викладали по найму: історію — М. Владимирський-Буданов, гімнастику — Є. Екстер, музику — Б. Воячек, Ф. фон Мулерт, К. П'ятигорович.

У гімназії навчалися відомі діячі науки і культури, громадсько-політичні, державні та церковні діячі.

Андрієвський Олексій Олександрович (1845–1902) — історик, педагог, журналіст, краєзнавець. Закінчив гімназію 1861.

Багалій Дмитро Іванович (1857–1932) — історик, краєзнавець, громадсько-політичний діяч, акад. УАН (з 1918); ректор Харківського університету (1906–10), міський голова Харкова (1914–17), перший голова Історико-філологічного відділу УАН (1918–20), голова науково-дослідної кафедри історії України ВУАН (з 1921), директор створеного на її основі Науково-дослідного інституту української культури (1930–32), директор Інститут Тараса Шевченка (з 1926). Навчався в гімназії з п'ятого класу (1872–76), закінчив із золотою медаллю.

Бах Олексій Миколайович (1857–1946) — біохімік, політичний діяч, акад. АН СРСР (з 1929), заслужений діяч науки СРСР (з 1927), Герой Соціалістичної Праці (1945). Закінчив гімназію 1875.

Біляшівський Микола Федотович (1867–1926) — археолог, етнограф, мистецтвознавець, музеєзнавець, культурно-громадський діяч, почесний акад. Української державної АМ (з 1918), акад. УАН (з 1919); директор Київського художньо-промислового і наукового музею (1902–23). Закінчив гімназію 1887.

Блонський Павло Петрович (1884–1941) — філософ, психолог, засновник, перший голова і професор Академії соціального виховання в Москві (1919–31). Закінчив гімназію 1902.

Булгаков Михайло Опанасович (1891–1940) — письменник. Закінчив підготовчий клас гімназії 1901.

Василько Василь Степанович (справж. — Миляєв; 1893–1972) — режисер, актор, педагог, театрознавець, народний артист СРСР (з 1944). Навчався і закінчив гімназію 1904–13.

Глієр Рейнгольд Моріцович (1875–1956) — композитор, диригент, педагог, народний артист СРСР (з 1938), професор (1913–20, з 1914 — директор) Київської консерваторії. Закінчив гімназію 1894.

Зверезомб-Зубовський Євген Васильович (1890–1967) — економіст, чл.-кор АН УРСР (з 1939), директор Інституту ентомології і фітопатології АН УРСР (1949–50). Закінчив гімназію 1909.

Зіньківський Василь Васильович (1881–1962) — філософ, психолог, педагог, державний діяч, міністр ісповідань Української Держави (1918), священник (з 1942). Закінчив гімназію 1900.

Каманін Іван Михайлович (1850–1921) — історик, архівознавець, палеограф, літературознавець, краєзнавець, громадський діяч; директор Київського центрального архіву давніх актів. Закінчив гімназію 1868.

Кістяківський Богдан (Федір) Олександрович (1868–1920) — правознавець, соціолог, філософ, історик, громадський діяч, акад. УАН (з 1919). Навчався в гімназії з 1878, виключений 17 лютого 1886 за організацію гуртка «саморозвитку» (з вивчення української мови) без дозволу гімназичного керівництва.

Кримський Агатангел Юхимович (1871–1942) — сходознавець, славіст, поет і письменник, акад. УАН (з 1918), заслужений діяч науки УРСР (з 1940). Навчався в гімназії 1884–85.

Левченко Микола Захарович (1900–34) — літературознавець, етнограф, бібліограф; співробітник канцелярії неодмінного секретаря ВУАН А. Кримського і вчений секретар канцелярії Історико-філологічного відділу (з 1922), репресований у справі СВУ (1929). Закінчив гімназію 1920.

Лука (світське ім'я — Войно-Ясенецький Валентин Феліксович; 1877–1961) — церковний діяч, лікар; архієпископ Кримський і Сімферопольський (з 1946); місцевошанований святий (з 1996). Закінчив гімназію 1896.

Молчановський Никандр Васильович (1858–1906) — історик, археограф, громадський діяч. Закінчив гімназію 1876.

Надсон Семен Якович (1862–87) — поет. Навчався в гімназії 1870–72.

Орловський Володимир Донатович (1842–1914) — художник, акад. Імператорської АМ (з 1874). Навчався в гімназії 1855–60.

Рильський Тадей Розеславович (1841–1902) — етнограф, культурно-просвітницький діяч, член київської Старої громади. Закінчив гімназію 1858.

Русов Олександр Олександрович (1847–1915) — один із основоположників вітчизняної наукової статистики, етнограф, фольклорист, історик, педагог, громадський діяч; професор Київського комерційного інституту (1908–15), член київської Старої громади. Навчався і закінчив гімназію 1857–64.

Славинський Максим Антонович (1868–1945) — історик, юрист, публіцист, поет, громадсько-політичний діяч, міністр праці уряду Української Держави (1918). Закінчив гімназію 1886.

Стороженко Микола Володимирович (1862–1942) — історик, письменник, педагог, громадський діяч; директор Міністерської жіночої гімназії в Києві (1904–20), Першої Київської чоловічої гімназії (1909–15). Закінчив гімназію з золотою медаллю 1862.

Чубинський Павло Платонович (1839–84) — етнограф, письменник, громадський діяч; член київської Старої громади, автор вірша «Ще не вмерла Україна» (1862), якому в майбутньому судилося стати національним та державним гімном українського народу. Навчався в гімназії 1852–58.

Шмідт Отто Юлійович (1891–1956) — математик, астроном, геофізик, дослідник Півночі, акад. ВУАН (з 1934) і АН СРСР (з 1935), Герой Радянського Союзу (1937); директор Геофізичного інституту АН СРСР (1937–49). Навчався і закінчив гімназію з золотою медаллю 1907–09.

Шульгин Яків Миколайович (1851–1911) — історик, педагог, громадський діяч; член київської Старої громади, один із засновників і секретар Українського наукового товариства в Києві. Навчався і закінчив гімназію з золотою медаллю 1862–69.

Шульгин Василь Віталійович (1878–1976) — громадсько-політичний діяч, журналіст, письменник, депутат II–IV Державної думи Російської імперії, один із лідерів правих та фракції націоналістів, один з організаторів та ідеологів Білого руху. Закінчив гімназію 1895.

Щербина Володимир Іванович (1850–1936) — історик, краєзнавець, педагог, громадський діяч, чл.-кор. ВУАН (з 1925); викладач Міністерської жіночої гімназії в Києві (1879–1908), керівник комісії Києва та Правобережжя Історичної секції ВУАН (1924–30). Навчався і закінчив гімназію 1862–68.

1917–18 за Української Центральної Ради, УНР та Української Держави в будинку містилися генеральне секретарство продовольчих справ, Міністерство продовольства, які очолювали відомі діячі Української революції.

Червень–серпень 1917 — Стасюк Микола Михайлович (бл. 1880 — 1943) — кооперативний, політичний та державний діяч, один із засновників і член Української Центральної Ради, товариш голови ЦК Селянської спілки (1917–18), співробітник ВУАН (1920-і рр.). 1933 репресований у справі Українського національного центру.

Листопад 1917 — квітень 1918 (з березня 1918 — міністр земельних справ і харчування) — Ковалевський Микола



Миколайович (1892–1957) — кооператор, публіцист, громадсько-політичний і державний діяч, член Української Центральної Ради, голова УПСР і ЦК Селянської спілки. З 1920 — на еміграції, займався журналістикою.

Липень-жовтень 1918 — Гербель Сергій Миколайович (1856–?) — державний діяч, землевласник, харківський губернатор (1903–04), начальник управління у справах місцевого господарства МВС Російської імперії (1904–12), голова Ради міністрів Української Держави (з 14 жовтня 1918). На посаді міністра продовольчих справ Української Держави брав участь у розробці аграрної реформи.

Грудень 1918 — лютий 1919 (у цьому будинку) — Мартос Борис Миколайович 1879–1977) — економіст, кооперативний, політичний, державний діяч, член Української Центральної Ради, ЦК Селянської спілки, генеральний секретар земельних справ (1917–18), голова Ради міністрів УНР і міністр фінансів (квітень–серпень 1919). На еміграції — один з організаторів і професор (з 1924) Української господарської академії в Подебрадах, засновник і ректор Української вищої школи економіки (1945–49), президент (1954–56), віце-президент (1956–57), секретар ученої ради (1957–58) Інституту вивчення СРСР (обидва навчальні заклади — в Мюнхені).

Із встановленням радянської влади в будинку містилася партшкола.

З початку жовтня 1941 до листопада 1943, під час окупації міста німецькими військами, цей будинок був місцем перебування центрального апарату та голови Міської управи Києва, обраних 20 (за іншими даними 21) вересня 1941 на зборах громадянства Києва, що відбулися на вул. Покровській, 6. Підрозділи Міської управи займали також інші будинки в різних частинах міста. Структура і штат управи неодноразово мінялися, станом на 1 квітня 1942 управа

складалася з 17 управлінь, які поділялися на сектори, загальна чисельність персоналу становила понад 1200 співробітників.

Міськими голова Києва в час німецької окупації були відомі вчені, громадського-політичні діячі.

20 вересня — 26 жовтня 1941 — Оглоблин Олександр Петрович (1899–1992) — історик, археограф, джерело-знавець, професор Київського і Одеського університетів (1920–30-і рр.), Українського вільного університету в Мюнхені (1945–51), президент (з 1970), почесний президент (з 1987) УВАН у США.

29 жовтня 1941 — 19 лютого 1942 — Багазій Володимир Пантелеймонович (1902–42) — математик, педагог, аспірант Київського університету. Належав до ОУН(м), членів якої намагався призначити на керівні посади в Міську управу. У вересні–жовтні 1941 — заступник київського бургомістра. Співпрацював з Українською національною радою. Брав участь у формуванні департаментів муніципалітету, створенні Українського Червоного Хреста. За нього Міська управа опікувалася розселенням киян-погорільців зі спального Хрещатика та прилеглих кварталів, відкриттям сирітських притулків та шкіл, згодом закритих окупаційною владою. За націоналістичну діяльність та саботаж розпоряджень окупаційної влади заарештований гестапо, розстріляний у лютому 1942 разом з іншими діячами ОУН.

20 лютого 1942 — 7 листопада 1943 — Форостівський Леонтій Іванович (? — 1974) — історик. За його урядування у Києві був проведений перепис міського населення. Значна увага приділялася господарському життю, особливо транспорту, ремісництву та торгівлі. Міський голова також опікувався присадибним господарством, створював сади та ягідники, займався питаннями відбудови підприємств Києва. Під його керівництвом проводилися підрахунки письмених

мешканців Києва, їх віросповідання, відстежувався природний рух населення. За його участю було виявлено масове поховання жертв сталінських репресій на Лук'янівському цвинтарі в Києві. Підтримував з окупаційною владою лояльні стосунки. На еміграції жив в Аргентині і США.

Співробітниками Міської управи були син М. Драгоманова — економіст С. Драгоманов, скульптор і кінорежисер І. Кавалеріжже, історик, поет, провідник ОУН О. Ольжич, історик К. Штепа (1942–43 — головний редактор київської газети «Нове українське слово»), журналіст і провідник ОУН О. Штуль та ін.

Після Великої вітчизняної війни Радянського Союзу в будинку містилося Міністерство освіти УРСР, з 1961 — міжміська телефонна станція.

1993 на фасаді будівлі встановлено бронзову меморіальну дошку з барельєфним зображенням П. Чубинського (ск. Б. Довгань, арх. Ф. Юр'єв).

Тепер будинок займає «Укртелеком».

#### Джерела та література:

ДАК, ф. 81, спр. 8, 56, 59, 362; Бойко О. Д. Гербель С. М. // Енциклопедія історії України. — Т. IV. — К., 2004; Верстюк В. Ф., Осташко Т. С. Діячі Української Центральної Ради. — К., 1998; Гайвас Я. Коли кінчалася епоха. — На чужині. — Б. м., 1964; Депенчук Л. Богдан Кістяківський. — К., 1995; Записка о здании, занимаемом Киевскою второю гимназиею (Составил заслуженый преподаватель статский советник Ростовский). — К., 1893; Канерштейн М. Патріот вітчизняної музики // Музика. — 1978. — № 4; Кислиця Д. Світе ясний. — Торонто, 1987; Крышталь А. Ф. Памяти Евгения Васильевича Зверезомб-Зубовского (1890–1967) // Энтомологическое обозрение. — 1968. — Т. 47. — Вып. 1; Кучерук О.

Міський голова Володимир Багазій і міська управа Києва у 1941–1942 рр. // Київ і кияни. Матеріали щорічної науково-практичної конференції Музею історії міста Києва. — К., 2006. — Вип. 6; Малюженко Л. Київ за 1942 р. // Наше минуле. — К., 1993. — № 1(6); Орловский В. Д. 1842–1914. — К., 1968; Отчет Киевской 2-й гимназии за 1877 и 78-й учеб. год. — К., 1878; Отчет о состоянии Киевской 2-й гимназии за 1895/96 учебный год. — К., 1897; Поміщик-народоман. До 160-річчя від дня народження Т. Р. Рильського // Знаменні дати: Календар — 2001. — К., 2001; Федченко П. М. Михайло Драгоманов. — К., 1991; Форостівський Л. Київ під ворожими окупаціями. — Буенос Айрес, 1952; Чалый М. К. Вторая Киевская гимназия (1852–1861). — К., 1900; Чередниченко Д. Павло Чубинський. — К., 2005.

*Ольга Демиденко,  
Олександр Кучерук.*

**IV.4. Будинок Ради по вивченню продуктивних сил України (РВПС) НАН України 1972, в якому працювали відомі вчені (іст.).** Бульв. Т. Шевченко, 60. На червоній лінії забудови вулиці. Тринадцятиповерховий, блочний, облицьований керамічною плиткою. Споруджено для РВПС УРСР АН УРСР.

РВПС було заснована 1919 як Комісію з вивчення продуктивних сил УРСР. З 1934 — Рада по вивченню продуктивних сил УРСР, з 1959 — на правах інституту. Раніше РВПС містилася на вулицях Володимирській, 54, Терещенківській, 2, М. Грушевського, 4, Червоноармійській, 92.

У цьому будинку працювали відомі вчені.

1972 — Ямпольський Стефан Михайлович (1906–98) — економіст, акад. АН УРСР (з 1967), заслужений діяч науки УРСР (з 1967); ректор Львівського (1944–57), Одеського (1957–65) політехнічних інститутів, директор (1965–70), завідувач відділом (1972–87) Інституту економіки АН УРСР.

1970–72 — голова РВПС. Одночасно 1965–74 — головний редактор журналу «Економіка Советской Украины».

Наукові праці присвячено питанням економіки промисловості, прогнозування, територіального розміщення продуктивних сил України, економічним проблемам технічного прогресу. Займався проблемою освоєння природних багатств Чорного та Азовського морів і Сивашу. Один з ініціаторів, організатор створення та відповідальній редактор «Энциклопедии народного хозяйства УССР» у 4-х т. (К., 1963–72).

Як голова РВПС займав кабінет № 406 на четвертому поверсі будинку.

1995–97 — Цемко Володимир Павлович (1925–97) — юрист, економіст, чл.-кор. НАН України (з 1995), керуючий справами АН УРСР–НАН України (1967–95).

Завідував відділом проблем використання і охорони земельних ресурсів РВПС. Одночасно — декан факультету міжнародних відносин Інституту лінгвістики та права.

Наукові праці присвячено питанням ефективного використання земельних ресурсів, їх правового захисту та екологічного відтворення.

Займав кабінет № 709 на сьомому поверсі будинку.

З 1984 на дев'ятому поверсі будинку розміщується Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки (ЦДПН). Заснований на базі організованого Г. Добровим 1965 відділу машинних методів обробки історико-наукової інформації, що у різні роки й під різними назвами входив до складу окремих установ АН УРСР: Інституту історії (до 1968), Інституту математики (1968–69), Ради по вивченню продуктивних сил України (1969–71). У 1971–84 — науковий підрозділ Інституту кібернетики. 1984–86 функціонував як Центр досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки у складі Інституту надтвердих матеріалів АН УРСР. З 1991 — самостійна наукова установа в системі АН — НАН України.

З 1989 заклад носить ім'я його засновника і першого директора — Добрава Геннадія Михайловича (1929–89) — вченого в галузі наукознавства та історії науки і техніки, чл.-кор. АН УРСР (з 1988), Міжнародної академії історії науки (з 1965), члена Міжнародної академії гуманітарних і природничих наук (з 1978).

Працював у цьому будинку як директор Центру в 1984–89. Одночасно: з 1969 — засновник і відповідальний редактор республіканського міжвідомчого збірника «Науковедение и информатика» та збірника наукових праць «Материалы по науковедению», з 1981 — член редколегії міжнародного журналу «Наукометрия» (Амстердам, Будапешт); завідувач кафедри Київського інституту народного госпо-

дарства (з 1981), заступник голови Ради по вивченню продуктивних сил України АН УРСР (1984–86), заступник директора Інституту надтвердих матеріалів АН УРСР (1986–89), голова спеціалізованої ради із захисту докторських дисертацій (з 1986), експерт ЮНЕСКО і РЕВ з питань наукової політики.

Під керівництвом ученого ЦДПН став одним із провідних наукових закладів СРСР з проблем науково-технічного прогнозування, досліджень потенціалу науки і техніки, природознавства. Засновник наукознавчої школи в Україні.

Одним із перших в СРСР розпочав дослідження в галузі наукометрії. Вивчав проблеми науково-технічного розвитку, організації і управління науковими дослідженнями. Висунув і обґрунтував концепцію наукознавства як комплексної науки. Новаторські розширив проблематику історії науки та техніки, збагатив арсенал методів їх аналізу й соціально-економічної оцінки.

Займав кабінет № 909 на дев'ятому поверсі будинку.

1972–76 у будинку працював Погребняк Петро Степанович (1900–76) — учений у галузі лісівництва та ґрунтознавства, акад. АН УРСР (з 1948); директор Інституту лісу АН УРСР (1945–56), голова РВПС (1948–50), віце-президент АН УРСР (1948–52).

1970–76 очолював відділ фізичної географії Сектора географії АН УРСР. Засновник Українського товариства охорони природи.

Наукові дослідження стосуються багатьох галузей науки про природу лісівництва, лісового ґрунтознавства, геоботаніки, екології рослин, лісової гідрології, палеогеографії, мікробіології лісових ґрунтів, ландшафтознавства, залісення пісків, фізичної географії. Обґрунтував гіпотезу про походження степів, створив учення про природну родючість лісових ґрунтів, удосконалив лісову типологію. Один з основопо-

ложників порівняльної екології рослин. Створив наукову школу в лісництві (українська типологічна школа).

Займав кабінет № 914 на дев'ятому поверсі.

З цим будинком пов'язана також діяльність таких учених, як академіки О. Алімов, М. Паламарчук, члени-кореспонденти Є. Бершеда, С. Дорогунцов, Л. Руденко та ін.

#### Джерела та література:

Архів Президії НАНУ, Особова справа Доброва Г. М.; Вчені Інституту історії України. Біобібліографічний довідник. — Вип. I. — К., 1998; Геннадій Михайлович Добров. — К., 1990; Г. М. Добров: Некролог // Вісник АН УРСР. — 1989. — № 2; История Академии наук УССР. — К., 1973; Петро Степанович Погребняк. Біобібліографія вчених Укр. РСР. — К., 1978; Стефан Михайлович Ямпольский. Биобиблиография ученых Украинской ССР. — К., 1986.

*Лариса Гаврилюк,*

*Галина Мостова,*

*Елла Піскова.*



**IV.5. Житловий будинок 1932, в якому проживали Бурачек М. Г., Махонін С. Н.** (іст.). Просп. Правди, 7. Шестиповерховий, цегляний.

1936–42 у будинку проживав Бурачек Микола Григорович (1871–1942) — живописець, сценограф, актор, педагог, письменник, історик мистецтва, заслужений художник УСРР (з 1936), заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1941). У період проживання в цьому будинку працював науковим співробітником Галереї ім. Т. Шевченка (з 1931), атрибутував велику кількість творів Кобзаря, заклав основи наукової методології вивчення його живописної та графічної спадщини. Створив художні твори «Яблуні в цвіту» (1936), «Причинна. Реве та стогне Дніпр широкий» (1941) та ін. У червні 1936 відбулася перша персональна виставка митця в Києві. Як театральний художник оформив вистави «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1936, Харківський український драматичний театр), «Наймичка» І. Карпенка-Карого (1938, Донецький український музично-драматичний театр). Активно займався громадською діяльністю, зокрема був головою харківського Центрального бюро мистецтв, членом Комітету охорони пам'ятників культури та інших громадських організацій. Автор літературних та мистецтвознавчих творів: «Українське малярство М. Самокиша», «Моє життя» (обидва — 1937), «Великий народний художник» (1939). Похований на міському цвинтарі Харкова №13.

1935–41 у будинку мешкав Махонін Сергій Несторович (1900–80) — військовий, інженер-конструктор, двічі лауреат Державної премії СРСР (1943, 1944), генерал-лейтенант. Народився в с. Мокре Курської губ. (нині Курської обл., РФ). Закінчив Військову академію механізації та моторизації РСКА (1927) у Ленінграді (нині Санкт-Петербург), був направлений на Харківський паровозобудівний завод ім. Комінтерну (нині

Державне підприємство «Завод ім. В. Малишева»). Під час проживання за цією адресою працював конструктором, начальником ВТК, начальником дизельного відділу, заступником головного інженера, головним інженером. Брав участь у створенні перших радянських середніх танків, розробці та освоєнні виробництва танку Т-34 та іншої військової й народногосподарської техніки (КБ під керівництвом М. Кучеренка та М. Кошкіна). 1941–48 — головний інженер, директор Кіровського заводу у Челябінську. У роки Великої вітчизняної війни Радянського Союзу разом з танком Т-34 завод поставив на потік 13 типів важких танків і артсамоходів, шість типів двигунів тощо. 1948–52 — директор Харківського машинобудівного заводу (колишній ім. Комінтерну). Керував технічним перепрофілюванням виробництва. З 1952 працював на посадах заступника міністра середнього машинобудування СРСР і заступника голови Держкомітету СРСР по оборонній техніці. Помер у Москві.

#### Джерела та література:

Абліцов В. Г. Бурачек Микола Григорович // Мистецтво України: Енцикл. — К., 1995. — Т. 1; Дюженко Ю. Микола Бурачек. — К., 1967; Живі традиції. Українські радянські художники про себе і свою творчість. — К., 1985; Кірсанов І. Директор танкограду / Вечірній Харків. — 1990. — 19 жовтня; Урал ковал Победу: Сб.-справ. / Сост.: С. Д. Алексеев и др. — Челябинск, 1993; ХПЗ — 3-д ім. Малишева 1895–1995. — Краткая история развития. — Х., 1995.

*Лариса Євтушенко,  
Андрій Корнєв.*

**IV.6. Житловий будинок 1875-78, в якому містилися склад-магазин і фабрика музичних інструментів Гіндржишека Г.-І. І., перший у Києві постійний «Художній салон», Музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка та Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого, в яких працювали і навчалися відомі діячі культури, проживав Бажан М. П. (іст.).** Вул. Хрещатик, 52. На червоній лінії вулиці, в ряді щільної забудови. Первісно мав № 58. Споруджено за проектом архітекторів О. Гросса і В. Ніколаєва як прибутковий будинок. Чотириповерховий з підвалом, цегляний, тинькований, у плані близький до прямокутного.

Використовувався як прибутковий, приміщення здавали в оренду. Деякий час в будинку містилися казарми, домова церква Херсонського піхотного полку, на поч. 20 ст. на другому поверсі було обладнано сінематограф.

1885–1908 у будинку містилися найбільший у Києві магазин-склад «Депо», майстерня і фабрика музичних інструментів Гіндржишека Генріха-Ігнатія Ігнатійовича — підприємця, купця 2-ї гільдії. Був членом Київської міської думи, головою Чеського добродійного і просвітницького товариства ім. Я.-А. Каменського. 1882 почав торгувати музичними інструментами, 1885 заснував майстерню з лагодження музичних інструментів і виготовлення різноманітних струнних інструментів — балалайок, скрипок, віолончелей, гітар тощо, з 1887 — ручних гармонік, пізніше — плют- і фісгармоній. Попит на останні був великий, оскільки у церковнопарафіяльних школах і народних училищах було впроваджено обов'язкове навчання співу. За їх виготовлення купець був нагороджений медаллю на Всеросійській виставці у Нижньому Новгороді (1895) і малою срібною медаллю на Київській сільськогосподарській і промисловій виставці

(1897). У кін. 19 ст. фабрика мала відділення в Тулі та Баку. 1902 Г.-І. Гіндржишек відкрив у магазині нотний відділ. У серпні 1908 магазин було закрито, через рік відкрито на вул. Хрещатик, 41 (будинок не зберігся). 1911 він виступив співзасновником товариства для виробництва платівок «Екстрафон» на фабриці, побудованій в Києві на Шулявці 1910–11 (сучасна вул. Смоленська, 31/33; не збереглася). Перша записана і виготовлена в Україні грамплатівка з'явилась у листопаді 1911, через рік фабрика випустила платівку з українськими піснями, у т. ч. на слова Т. Шевченка. Поступово підприємство стало найбільшим у своїй галузі в державі, воно випускало під час Першої світової війни бл. 500 тис. платівок на рік. Остання згадка про фабрику відноситься до жовтня 1919, коли власник застрахував її.

4–30 листопада 1908 у приміщенні колишнього магазину Г.-І. Гіндржишека відбулася виставка картин сучасних російських художників «Ланка» (групи «Вінок» та «Золоте руно»), яку влаштувала художниця О. Екстер за участю М. Кульбіна. В експозиції були представлені твори російських художників-модерністів: В. Бурлюка, Н. Гончарової, О. Екстер, М. Ларіонова, А. Лентулова, О. Матвеева. О. Екстер запросила до участі в ній українських художників — Є. Агафоновна, В. Баранова-Россіне, О. Богомазова, К. Костенка, Є. Прибильську. Крім картин експонувалися меблі, годинники, вишивка. Кожен відвідувач разом із каталогом одержував брошуру «Голос імпресіоніста — на захист живопису». 16 листопада в приміщенні виставки відбувся «Вечір сучасної лірики (вірші, проза, музика)» у виконанні авторів, після закриття — аукціон творів.

23 лютого 1914 у будинку відкрився перший в Києві постійно діючий «Художній салон», в якому мали експонуватися виставки вітчизняного і зарубіжного мистецтва. Перша виставка, що експонувалася до березня, репрезентувала

твори українських і польських митців: М. Бурачека, В. Галімського, В. Кричевського, В. Коссака, Я. Мальчевського, В. Масляникова, І. Селезньова, Я. Станіславського та ін.

Наступна виставка — одного з найбільших художніх об'єднань поч. 20 ст. — «Союзу російських художників» — представляла твори А. Архіпова, І. Бродського, А. Васнецова, А. Голубкіної, М. Клодта, С. Коньонкова, К. Коровіна, М. Мурашка і А. Рилова.

1921–34 у будинку містився Музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка, створений на основі Музично-драматичної школи М. Лисенка (заснована 1904, з 1913 — ім. М. Лисенка). Спочатку навчальний заклад діяв на сучасній вул. Ярославів Вал, 15 (будинок не зберігся), 1918 школу реорганізовано на інститут, 1920 переведено на вул. Володимирську, 45, 1921 у цей будинок переведене драматичне відділення, 1922 — весь склад. Готував музикантів-виконавців, педагогів, керівників професійних і самодіяльних музичних колективів. 1928 інститут об'єднали з музичним технікумом (створений 1925 на базі консерваторії), він дістав назву Вищий музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка і став єдиним в Києві вищим навчальним закладом музично-драматичного профілю.

Станом на 1928 інститут мав три факультети. Інструкторсько-педагогічний готував композиторів, співаків, піаністів, скрипалів, віолончелістів і контрабасистів, музикантів-виконавців на всіх інструментах симфонічного оркестру, викладачів музично-теоретичних дисциплін, історії музики, етнографії, музикознавців, робітників музичної преси, керівників музвиховання для дитячих садків і будинків, трудових шкіл (більшість фахівців готувались як педагогів-виконавців). Диригентський мав відділи диригентів-хормейстерів і диригентів симфонічного оркестру. Факультет драми готував режисерів професійних, клубних і сільбудівських

театрів та педагогів для драматичних студій і технікумів. При інституті діяли дворічні курси диригентів духових оркестрів (військових і клубних) і сім лабораторій: вокальна, фортепіанної гри, смичкових інструментів, хорова, театр читця, хоровий ансамбль, музичного виховання дітей, художнього слова. Термін навчання — 4 роки, на хормейстерському й оркестрово-духовому відділенні — 3 роки.

У 1922/1923 навчальному році у приміщенні інституту під керівництвом Л. Курбаса працювала група акторів, на базі якої було створено Мистецьке об'єднання «Березіль» і київську студію «Березіль». Контингент учнів цієї студії повністю склався зі студентів старших курсів драматичного факультету. Незабаром весь педагогічний склад студії «Березіль» було запрошено до штату інституту і на чолі українського відділу драматичного факультету став Л. Курбас.

У цьому приміщенні в інституті працювали відомі діячі культури.

1923–34 — Беклемишев Григорій Миколайович (1881–1935) — піаніст, педагог, заслужений професор УСРР (з 1926).

В інституті викладав історію музики, практику фортепіанної гри, заслужений професор.

1928–30 — Бердяєв Валеріан Валеріанович (1885–1956) — диригент, педагог; диригент Маріїнського театру (з 1908), опери Народного дому в Санкт-Петербурзі (з 1913), оперний (з 1916) і симфонічний (з 1918) диригент у Харкові, диригент Симфонічного оркестру ім. М. Лисенка та оркестру оперного театру в Києві (з 1919), головний диригент симфонічного оркестру Ленінградської філармонії (1924–25), Одеської державної опери (1926–27), Київського театру опери та балету (1927–28). З 1930 жив у Польщі.

У цьому інституті викладав техніку диригування, оркестровий ансамбль, професор.

1921–34 — Бертъє Давид Соломонович (справж. — Ліфшиць; 1882–1950) — скрипаль, диригент, педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1938), заслужений професор УСРР (з 1932), директор симфонічного оркестру Київської консерваторії (1939–41).

В інституті працював з 1918, професор, викладав практику смичкової гри і смичкового ансамблю.

1921–25 — Буцький Анатолій Костянтинович (1892–1965) — музикознавець, композитор, педагог, викладач (з 1925), професор (з 1935) Ленінградської консерваторії.

Випускник Музично-драматичної школи М. Лисенка, один з організаторів цього інституту в 1918, його викладач з 1920, директор інституту в 1920–24, вів класи композиції і фортепіано.

1922–28 — Вериківський Михайло Іванович (1896–1962) — композитор, диригент, педагог, музично-громадський діяч, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1944); співзасновник, член правління і голова Товариства ім. М. Леонтовича (1921–28), диригент Київського (1926–28) і Харківського (1928–35) театрів опери та балету, викладач Київської консерваторії (1935–60, професор з 1946).

У цьому інституті викладав техніку диригування, професор.

1925–34 — Вільконський Стефан (Станіслав) Владиславович (1870–1963) — віолончеліст, педагог, заслужений артист УРСР (з 1950), викладач (з 1934) і професор (з 1945) Київської консерваторії.

Викладав у цьому інституті струнний ансамбль, професор.

1921–30 — Вольська Надія Василівна (1871 — після 1930) — піаністка, викладач і концертмейстер Музично-драматичної школи М. Лисенка (з 1911). Викладала в інституті практику фортепіанної гри, акомпанемент (з 1918).

У 1920-х рр. — Вольф-Ізраель Михайло Олександрович (1870-1934) — скрипаль, диригент, педагог; концертмейстер оркестру Маріїнського театру в Санкт-Петербурзі (1890–1912), концертмейстер оркестру і диригент Київського театру опери і балету (з серед. 1920-х рр.), художній керівник струнного квартету при Всеукраїнському товаристві революційних музикантів (1926–32).

Викладав у цьому інституті практику струнної гри.

1921–28 — Вонсовська Олена Миколаївна (1858–1942) — скрипачка, педагог, викладач Музично-драматичної школи М. Лисенка (з 1904), директор школи (1912–15), її викладач (до 1918), перша виконавиця багатьох скрипкових творів М. Лисенка, з яким разом концертувала.

В інституті працювала з 1918. З 1928 жила в Ленінграді.

1921–33 — Гаєвський Григорій Парфенович (1872–1933) — режисер, театральний художник; режисер київських театрів: «Соловцов» (1907–08, 1911–12), Українського національного (1917–18), Другого ім. Леніна (1919), Першого театру Української Радянської Республіки ім. Шевченка (1920).

Викладав у цьому інституті механіку сцени, режисуру, професор.

1925–34 — Гозенпуд Матвій Якимович (1903–61) — композитор, піаніст, педагог, професор Київської (1935–49), Алма-Атинської (1951–52) та Новосибірської (1953–61) консерваторій. Викладав у цьому інституті практику фортепіанної гри.

1930–34 — Городовенко Нестор Феофанович (1885–1964) — хоровий диригент, педагог, заслужений артист Республіки (з 1926); художній керівник і головний диригент капели «Думка» (1920–36), диригент Українського ансамблю пісні і танцю (1937–42), Української народної хорової капели (1942–43), хору ім. М. Леонтовича у Львові (1943–44), керівник українського хору в Монреалі (Канада; з 1949). У цьому інституті керував диригентським відділенням.



1922–34 — Грінченко Микола Олександрович (1888–1942) — мистецтвознавець, фольклорист, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1941), професор Київської консерваторії (1934–37), науковий співробітник Інституту українського фольклору АН УРСР (з 1938), директор Інституту народної творчості і мистецтв (1942, тепер Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського).

Викладав в інституті музетнографію хору, історію музики, професор, директор (1924–28), звільнений з посади і заарештований з політичних причин, згодом звільнений.

Бл. 1921–24 — Дейч Олександр Йосипович (1893–1972) — письменник, літературознавець, театрознавець, критик; редактор журналу «Куранты» (1918–19, Київ).

Працював у цьому інституті лектором.

У 1920-х рр. — Долина Павло Трохимович (1888–1955) — актор, режисер Молодого театру (1918–19), «Кийдрамте» (1920–21), «Березоля» (1922–27), працював на Одеській кінофабриці (1925–29), в «Українфільмі» (1929–40), директор Київського музею театрального мистецтва. 1923–24 — декан драматичного факультету цього інституту.

1927–34 — Євтушенко Дометій Гурійович (1893–1983) — вокальний педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1943); професор Київської консерваторії (з 1939). Випускник цього інституту (1927).

1926–30 — Золотарьов Василь Андрійович (справж. — Куюмжі; 1872–1964) — композитор, педагог, народний артист БРСР (з 1949), викладач Московської (1909–18, з 1918 — професор), Кубанської (1920–24), Мінської (1933–41) консерваторій. Викладав у цьому інституті гармонію, теоретичні композиції, контрапункт, професор.

1922–28 — Ігнатович Гнат Гнатович (1898–1978) — режисер, актор, педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1960); актор театру «Березіль» (1922–25), Київської кіностудії

художніх фільмів ім. О. Довженка (1934–46), головний режисер Закарпатського українського музично-драматичного театру в Ужгороді (1946–63, з перервою), викладач Харківського музичного-драматичного інституту (1928–34).

У цьому інституті — викладач системи, декан факультету драми (1924–25), професор.

1924–26 — Інкіжинов Валерій Іванович (1893–1973) — актор, режисер театру «Березіль» (Харків, 1926–30). 1930 емігрував. Викладав акторську майстерність.

1929–34 — Косенко Віктор Степанович (1896–1938) — композитор, піаніст, педагог, професор Київської консерваторії (1934–38). З 1932 — професор інституту.

1922–26 — Курбас Лесь (Олександр-Зенон Степанович; 1887–1937) — режисер, актор, теоретик театру, драматург, перекладач, народний артист Республіки (з 1925); засновник трупі «Тернопільські театральні вечори» (1915–16), Молодого театру в Києві (1916–19), Київського драматичного театру («Кийдрамте», 1920–21), театру «Березіль» (1922, його художній керівник до 1933; з 1935 — Харківський український драматичний театр ім. Т. Шевченка). Репресований, розстріляний на Соловках. Керував українським відділом драматичного факультету, викладав акторську майстерність.

У 1920-х рр. — Лисенко Мар'яна Миколаївна (1887–1946) — музикант. Дочка М. Лисенка. Викладала практику фортепіанної гри.

1928–34 — Луфер Абрам Михайлович (1905–48) — піаніст, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1947), директор (1934–41, 1944–48) і професор (з 1935) Київської консерваторії. Закінчив цей інститут 1928.

1921–34 — Любомирський Григорій Львович (1865–1937) — музикознавець, композитор, педагог, викладач теорії музики і композиції Музично-драматичної школи М. Лисенка (1904–

18), професор Київської консерваторії (1934–37). Професор цього інституту з 1918, викладав аналіз музичних форм та голосів.

1925–34 — Лятошинський Борис Миколайович (1895–1968) — композитор, педагог, народний артист УРСР (з 1968); професор Київської (з 1935) і Московської (1935–38 і 1941–44) консерваторій. У цьому інституті викладав інструментовку, аналіз музичних форм, гармонію, професор.

1921–26 — Мар'яненко Іван Олександрович (справж. — Петлішенко; 1878–1962) — актор, режисер, педагог, народний артист СРСР (з 1944); актор труп М. Кропивницького (1885–88), О. Сулова (1899–1906), Ф. Волика (1903–04), Театру М. Садовського (1907–14), керівник «Товариства українських артистів за участю М. Заньковецької та П. Сакаганського під орудою І. Мар'яненка» (1915–16), директор і режисер Українського національного театру (1917–18), актор Державного драматичного театру (1918), комісар Першого театру Української Радянської Республіки ім. Шевченка (1919–23), актор театру «Березіль» (з 1923, з 1926 — в Харкові, з 1935 — Харківський український драматичний театр ім. Т. Шевченка, працював у ньому до 1958), викладач Харківського музично-драматичного інституту (1944–61, з 1946 — професор).

Викладав у Музично-драматичної школи М. Лисенка (з 1907, з перервами) і створеному на її основі інституті (з 1918) акторську майстерність.

1922–26 — Меллер Вадим Георгійович (1884–1962) — художник театру, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1942); головний художник театру «Березіль» та створеного на його основі Харківського українського драматичного театру ім. Т. Шевченка (1922–46), Київського українського драматичного театру ім. І. Франка (1953–59). Викладав у цьому інституті художнє оформлення вистав.

1921–34 — Мурав'йова Олена Олександрівна (справж. — Апостол-Кегич; 1867–1939) — оперна співачка (сопрано), педагог; солістка Великого театру у Москві (1890–1901), викладач сольного та оперного співу (1906–18), професор (з 1917) Музично-драматичної школи М. Лисенка, професор Київської консерваторії (з 1934).

У цьому інституті працювала з 1918, викладала вокальне виконання, професор.

У 1920-х рр. — Опришко Микола Васильович (1898-1941) — диригент-хормейстер, бандурист; учасник (з 1928), художній керівник (1930–33) Київської капели бандуристів, засновник і керівник ансамблю бандуристів Київського радіоцентру (1935–36), ансамблю народної пісні при Донецькій філармонії (з 1938).

Закінчив цей інститут, викладав у ньому гру на бандурі.

1927–34 — Орлов Олександр Якович (1873–1948) — диригент, народний артист РРФСР (з 1945); диригент київської опери (1925–29, 1828–29 — головний диригент), головний диригент Великого симфонічного оркестру Всесоюзного радіо (з 1930, у Москві).

1921–32 — Ревуцький Дмитро Миколайович (1881–1941) — музикознавець, фольклорист, історик культури, перекладач, музичний діяч, один із засновників Музично-драматичного інституту ім. М. Лисенка (1918), Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Леонтовича (1921), етнографічно-фольклорної комісії і кабінету музичної етнографії при ВУАН (1922), старший науковий співробітник Інституту українського фольклору АН УСРР (тепер Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАНУ) (з 1936).

В цьому інституті працював з 1918, викладав історію пісні, хорову і вокальну дикцію, професор. Звільнений за обвинуваченням у націоналізмі.

1924–34 — Ревуцький Лев Миколайович (1889–1977) — композитор, педагог, народний артист УРСР (з 1942) і СРСР (з 1944), акад. АН УРСР (з 1957), Герой Соціалістичної Праці (1969), випускник Музично-драматичної школи ім. М. Лисенка (1916), викладач (з 1934), професор (з 1935) Київської консерваторії, голова правління Спілки композиторів України (1944–48). Викладав у цьому інституті фугу й аналіз музичних форм, гармонію, професор.

1921–34 — Рулін Петро Іванович (1892–1940) — театрознавець, педагог, директор Українського театального музею (1926–36). Працював у цьому інституті з 1920, викладав драматургію, історію театру, режисуру, професор. Розробляв програми до театрознавчих дисциплін (історія українського, російського, всесвітнього театру). Звільнений за звинуваченням у націоналізмі, 1936 репресований, загинув на Колимі.

1923–34 — Скрипчинська Елеонора Павлівна (1899–1992) — хоровий диригент, педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1957); викладач (з 1934) і професор (з 1965) Київської консерваторії; диригент (1944–66), художній керівник і головний диригент (1964–66) Українського національного хору ім. Г. Верьовки.

1921–23 — Сладкопєвцев Володимир Володимирович (1876–1957) — актор, педагог, письменник. Працював у цьому інституті з 1918, професор.

1921–30 — Старицька Марія Михайлівна (1865–1930) — актриса, режисер, заслужена артистка УСРР (з 1926), викладач Музично-драматичної школи М. Лисенка (з 1904). У цьому інституті працювала з 1918, вела семінар художнього читання, професор.

1925–34 — Таранов Гліб Павлович (1904–89) — композитор, педагог, заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1957); викладач (з 1934), професор Київської (з 1939) і Ленінградської (1941–50) консерваторій. Випускник цього інституту

(1925). Викладав читання партитури, технічне диригування, аналіз оркестрової літератури.

1923–26 — Тягно Борис Хомич (1904–64) — режисер, педагог, народний артист УРСР (з 1954); режисер театру «Березіль», театрів Дніпропетровська, Дніпродзержинська, Одеси, головний режисер Львівського українського драматичного театру ім. М. Заньковецької (1948–64). Закінчив інститут 1923, викладав майстерність актора.

Випускниками інституту в цьому приміщенні були відомі діячі культури. Серед них — диригенти і композитори Г. Верьовка (навчався 1918–21, закінчив екстерном 1933), К. Домінчен (1931), П. Поляков (1931); композитор А. Свечніков (1932); диригенти О. Климов (1928), О. Мінківський (1930), Н. Рахлін (1930), О. Сорока (1930), М. Тараканов (1926); композитор, диригент, бандурист Г. Китастий (1934); співаки І. Воликівська (1928), З. Гайдай (1927), К. Лаптев (1929); актори В. Дальський (навчався 1929–30), М. Кононенко (1925), Л. Криницька (1923), В. Магар (1934), І. Маркевич (1928), П. Міхневич (1925), К. Осмяловська (1921), П. Сергієнко (1931), В. Харченко (1933), З. Хрукалова (1929), І. Чабаненко (1930), Г. Янушевич (1928); режисери Д. Бондаренко (1928), Л. Дубовик (1925), М. Єсипенко (1930), В. Скляренко (1926), С. Ткаченко (1928); музикознавець О. Лисенко (1934) та ін.

1934 інститут реорганізовано: музичний факультет увійшов до складу Київської консерваторії, драматичний перетворено на Київський театральний інститут (з 1945 — Київський інститут театального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого). Останній містився у цьому приміщенні до 1941, 1944–51 — у школі на сучасній вул. Ш. Руставелі, з 1951 — знову в цьому будинку. 1961 в інституті створено кінофакультет для підготовки кадрів з кінорежисери, кінооператорства і кінознавства, який містився до 1997 в № 7 Києво-Печер-

ського державного історико-архітектурного заповідника, з того часу — у корпусах Київської кіностудії хронікально-документальних фільмів на вул. Щорса, 18. 1965 інститутові надано приміщення на вул. Ярославів Вал, 40, навчальний процес в якому почався після ремонту 1968; у 1986 — нежитлове приміщення під навчальний корпус на вул. Ярославській, 17/22. Постановою Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2003 навчальний заклад перейменовано на Київський державний університет театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого; Указом Президента України від 21 серпня 2004 — статус національного.

В інституті працювали відомі діячі мистецтва: театрознавці А. Гозенпуд (1934–46), І. Піскун (директор у 1938–39); режисери Д. Алексідзе (1968–84, професор), М. Верхацький (1952–72, професор з 1962), В. Вільнер (з 1937, професор у 1947–52), С. Данченко (закінчив 1965, викладав 1979–2001), В. Довбищенко (1947–53), І. Молостова (1967–99, професор з 1976), В. Неллі (1961–80, професор), П. Нятко (1940–60), С. Ткаченко (1934–61, директор у 1947–61), В. Харченко (викладав з 1956, професор з 1971, проректор з навчальної, наукової та виховної роботи 1968–71); актори і режисери А. Бучма (з 1937, професор у 1940–57), М. Крушельницький (1952–63, професор), А. Скибенко (закінчив 1949, викладач 1956–81, професор 1978–81), О. Соломарський (1954–78, професор), К. Хохлов (з 1939, професор у 1950–56), І. Чабаненко (директор у 1943–45, ректор у 1961–65), Г. Юра (з 1936, професор у 1946–61); актори Л. Гаккебуш (1944–47), А. Гашинський (1980–91), Т. Коваленко (1934–60), П. Сергієнко (1944–84), К. Степанков (закінчив 1953, з того часу до 2004 — викладач, керівник майстерні кафедри акторської майстерності), Д. Франько (1947–82); артист балету Ф. Баклан (закінчив інститут 1968, викладач з 1968, професор з 1977, проректор з навчальної та виховної роботи 1978–81, ректор

1981–83); балетмейстер Б. Таїров (1936–51; співак В. Козерацький (1963–65); театральний художник М. Духновський (1947–67); кінорежисер В. Денисенко (закінчив 1956, викладач 1959–84) та ін.

Інститут закінчили відомі майстри сцени і кіно, деякі з яких починали навчання у Вищому музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка: актори В. Аркушенко (1950), Ю. Березін (1941), Б. Брондуков (1965), В. Данченко (1937), В. Дашенко (1941), Н. Доценко (1936), Л. Жуковський (1949), М. Задніпровський (1950), Н. Копержинська (1946), О. Кусенко (1941), С. Олексенко (1964), М. Олексенко-Герасименко (1964), О. Омельчук (1935), В. Полінська (1936), В. Розстальний (1963), Я. Сиротенко (1975), В. Сміян-Берізка (1948), Ю. Тимошенко (1941), Д. Франько (1938), В. Цимбаліст (1952); кінорежисери В. Івченко (1937), Ф. Соколов (1953 — акторський, 1959 — режисерський факультети); (1958); актори і режисери І. Миколайчук (1965), К. Параконьєв (1941) та ін.

1925–26 у квартирі № 50 будинку проживав Бажан Микола Платонович (1904–83) — поет, перекладач, учений, акад. АН УРСР (з 1951), заслужений діяч науки УРСР (з 1966), заслужений діяч мистецтв Грузинської РСР (з 1964), народний поет Узбецької РСР (з 1974), Герой Соціалістичної Праці (1974), заступник голови Ради Міністрів УРСР (1943–49), голова Спілки письменників України (1953–59), головний редактор Головної редакції Української Радянської Енциклопедії (1958–83).

У роки проживання в цьому будинку навчався в Київському інституті зовнішніх відносин (1923–25), який покинув і повністю присвятив себе літературній праці. Працював репортером у київській газеті «Більшовик», згодом — літературний співробітник. Співробітничав у журналі «Глобус». Входив до складу літературної організації ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури), що діяла 1925–28. Очолював журнал «Кіно» (1926–29). Його поезії цього



часу позначені впливами футуризму, конструктивізму, пошуками власного стилю, якому були притаманні експресіонізм, бароковість і романтичність, звернення до українських тем.

Раніше мешкав на сучасній вул. Б. Хмельницького, 94. Пізніше жив на вулицях Великій Житомирській, 40, Б. Хмельницького, 68, Шовковичній, 19, Терещенківській, 5.

В будинку встановлено меморіальну дошку випускникам, викладачам і студентам інституту, які не повернулися з фронтів Великої вітчизняної війни Радянського Союзу. Тепер — один із корпусів Київського національного університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого, на першому поверсі — торговельні приміщення.

#### Джерела та література:

ДАК, ф. 143, оп. 2, спр. 870; ф. 274, оп. 1, спр. 1, 2, 5; ДАКО, ф. 1, оп. 246, спр. 369; ф. 802, оп. 41, спр. 846; ЦДІА України в м. Києві, ф. 274, оп. 1, спр. 3425; ф. 442, оп. 641, спр. 2; ф. 574, оп. 1, спр. 1660; Буцький А. К. Музична освіта на Україні // Музика. — 1925. — № 21; Державний музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка: 1903–1918–1928. — К., б. р; Довідна книга «Уся Київщина на 1928 рік». — К., 1928; Железний А. И. Наш друг — грампластинка. — К., 1989; Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого // [www.knutkt.kiev.ua](http://www.knutkt.kiev.ua); Мистецтво України. Біографічний довідник. — К., 1997; Мистецтво України: Енцикл. в 5 т. — К., 1995. — Т. 1; Рибаків М. О. Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва. — К., 1997; Його ж. Хрещатик відомий і невідомий. Краєзнавчі нариси. — К., 2003; Строительство и архитектура. — 1983. — № 5.

*В'ячеслав Горбик,  
Світлана Дмитрук,  
Михайло Рибаків,  
Ольга Ястребова.*

**IV.7. Поховання Бурачека М. Г.** 1942 (іст.). Вул. Пушкінська, 108. На міському цвинтарі № 13.

Бурачек Микола Григорович (4/16.03.1871, с. Летичів, нині смт Хмельницької обл. — 12.08.1942, Харків) — живописець, сценограф, актор, педагог, письменник, історик мистецтва, заслужений художник УСРР (з 1936), заслужений діяч мистецтв УРСР (з 1941). Народився в сім'ї поштового службовця. Перші уроки малювання дістав від батька — художника-аматора, а також учителя Кам'янець-Подільської гімназії І. Васькова (брата художника Г. Васька). 1889 навчався у київському Університеті св. Володимира, з якого того ж року був виключений за участь у студентських заворушеннях. За рекомендацією актриси М. Савиної з 1890 був актором Кам'янець-Подільської російської трупи. Грав ролі Расплюєва («Весілля Кречинського» О. Сухово-Кобилина), Нещасливцева («Ліс» О. Островського), оформив вистави «Затоплений дзвін» Г. Гауптмана, «Ліс» О. Островського, «Влада темряви» Л. Толстого та ін. Виступав у театрах багатьох міст України та Росії разом із видатними акторами В. Комісаржевською, П. Орленєвим, М. Савиною та ін. Відвідував Київську рисувальну школу М. Мурашка, де навчався у М. Пимоненка і Х. Платонова. У березні 1905 брав участь у Першій всеукраїнській виставці у Львові. 1905–10 навчався у Краківській академії красних мистецтв, спочатку у Я. Станіславського, потім — у Ф. Рушиця). 1910 працював у майстерні художника А. Матісса в Парижі, потім — у Вільній академії мистецтв Рансона. З 1912 жив у Києві, член Товариства київських художників та Товариства українських художників. Один із засновників і перших професорів Української державної академії мистецтв (1917), її президент (1918). У період Української революції входив також до складу оргкомітету Національного зразкового

театру, літературно-мистецьких угруповань «Гроно» і «Музагет». 1920 під керівництвом митця було розписано «Сільбуд» (селянський будинок) в Києві на сучасній вул. Б. Хмельницького, 8 (розписи не збереглися). 1918–21 викладав у київському Музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка. 1921–24 працював на Київщині вчителем малювання, актором і режисером аматорських театрів. З 1925 жив у Харкові. Був одним із засновників Асоціації революційного мистецтва України, членом Об'єднання сучасних митців України, головою Харківського центрального бюро мистецтв, викладав у Харківському художньому технікумі (1925–27), професор Харківського художнього інституту (1927–31). З 1931 — науковий співробітник Галереї Т. Шевченка у Харкові.

Як майстер пейзажного живопису зазнав впливу імпресіонізму. Створив бл. 10 тис. творів (частина загинула під час Великої вітчизняної війни Радянського Союзу). Серед них: «Сутінки» (1890), «На Дніпрі в сутінки» (1898), «Давидгородок. Полісся» (1910), «Подвір'я взимку», «Церква Сен-Етьєн у Парижі» (обидва — 1911), «Соняшники», «Ранок на Дніпрі» (обидва — 1914), «Дахи Софійського собору в Києві», «Восени на Хоролі. Миргород» (обидва — 1917), «Взимку. Київ» (1920), «Сутінки над Бугом. Вінниця» (1929), «Дніпро. Хмари насуваються» (1934), «Колгоспне жито» (1935), «Яблуні в цвіту» (1936), «Причинна. Рече та стогне Дніпр широкий» (1941). Оформив вистави: «По дорозі в казку» О. Олесья (1918, Державний драматичний театр у Києві), «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1936, Харківський український драматичний театр), «Наймичка» І. Карпенка-Карого (1938, Донецький український музично-драматичний театр) та ін. Заклав основи наукової методології вивчення живописної та графічної спадщини Т. Шевченка. Мистецтвознавчі та літературні

твори: «Спогади про Г. І. Нарбута» (1927), «Про портрети Т. Г. Шевченка» (1928), «Українське малярство М. Самокиша», «Моє життя» (обидва — 1937), «Великий народний художник» (1939).

1954 на могилі М. Бурачека встановлено надгробок (ск. О. Кудрявцев).

#### Джерела та література:

Абліцов В. Г. Бурачек Микола Григорович // Мистецтво України: Енцикл. — К., 1995. — Т. 1; Його ж. Талант дається для життя // Вітчизна. — 1985. — № 8; Його ж. Художник досліджує художника // Там само. — 1981. — № 3; Дюженко Ю. Микола Бурачек. — К., 1967; Словник художників України. — К, 1973.

*Лариса Євтушенко.*